

Integration of Internships in SMEs Establishments

Wirath Tangpradit¹ Winai Tongmun² and Worrakrit Thuenchang³

Received: January 03, 2023

Revised: August 16, 2023

Accepted: October 09, 2023

Abstract

The objective of this academic article was to study the integration of internships in SMEs establishments. The results of the study found that internships or professional experience training, at present, for the provision of vocational education, were called professional competency experience training. It can be considered a period of work experience where educational institutions designed courses to send interns to organizations or establishments for training for a limited period of time, which was mainly aimed at gaining relevant skills and experience in that field of study. Additionally, entrepreneurs or employers gained benefit from these positions because they often recruited employees from the best interns. But when considering according to the teachings of Buddhism based on Dhammapattidanamaya, the merit that was sent to SMEs establishments that were interested in accepting interns with willingness will bring merit in 5 ways: 1) the organization itself did not waste various resources in vain in developing interns; 2) interns can be important assistants who helped relieve the workload of the agency; 3) interns may provide new perspectives or knowledge, which was good for creating

---

¹ Nakhonsawan Siamnova(1985) Co., Ltd.

²⁻³ Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: 1951virath@gmail.com, Tel.081-9732874

activities or innovations in the workplace; 4) employees of the agency will practice leadership skills and communication skills at the same time when they taught and gave job advice to interns; and finally, 5) the agency got interns to work immediately after graduation without wasting time to look for new employees and risk whether it will work well or not.

Keywords: Pattidanamaya, Intern, Professional Competency Experience Training, Vocational Education, SMEs Establishments

การบูรณาการการฝึกงานในสถานประกอบการ SMEs

วิรัช ตั้งประดิษฐ์¹ วินัย ทองมัน² และวรภุชงค์ เกื้อนช้าง³

Received: January 03, 2023

Revised: August 16, 2023

Accepted: October 09, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบูรณาการการฝึกงานในสถานประกอบการ SMEs ผลการศึกษา พบว่า การฝึกงาน หรือการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ซึ่งในปัจจุบันสำหรับการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาเรียกว่า การฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพ นั้น นับได้ว่าเป็นช่วงเวลาหาประสบการณ์ทำงานที่สถานศึกษาออกแบบหลักสูตรเพื่อส่งนักศึกษาฝึกงานไปยังองค์กรหรือสถานประกอบการเพื่อการฝึกเป็นระยะเวลาจำกัดซึ่งมุ่งได้รับทักษะและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องในสาขาวิชานั้น ๆ เป็นสำคัญ นอกจากนี้ ผู้ประกอบการหรือนายจ้างได้รับประโยชน์จากตำแหน่งเหล่านี้เพราะมีกรับสมัครลูกจ้างจากพนักงานฝึกงานที่ดีที่สุด หากแต่เมื่อพิจารณาถึงตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาตามธรรมปฏิบัติทานมัยแล้ว ผลบุญที่ส่งถึงสถานประกอบการ SMEs ที่มีความสนใจรับนักศึกษาฝึกงานด้วยความเต็มใจยิ่งได้บุญถึงพร้อม 5 ประการ คือ 1) องค์กรเองไม่เปลืองทรัพยากรต่าง ๆ ไปโดยเปล่าประโยชน์ในการพัฒนานักศึกษาฝึกงาน 2) นักศึกษาฝึกงานสามารถเป็นผู้ช่วยคนสำคัญที่ช่วยแบ่งเบาภาระงานของหน่วยงานได้ 3) นักศึกษาฝึกงานอาจให้มุมมองหรือความรู้ใหม่ ๆ ได้อย่างดีสำหรับการสร้างกิจกรรมหรือนวัตกรรมในสถานประกอบการ 4) พนักงานของหน่วยงานจะได้ฝึกฝนทักษะการเป็นผู้นำ และทักษะการสื่อสารไปพร้อมกันด้วย เมื่อได้มีการสอนงานและให้คำแนะนำเรื่องงานแก่นักศึกษาฝึกงานนั้น และประการสุดท้าย 5) หน่วยงานได้นักศึกษาฝึกงานมาทำงานหลังเรียนจบได้ทันที โดยไม่ต้องเสียเวลาหาพนักงานใหม่ และเสี่ยงว่าจะทำงานได้ดีหรือไม่

¹ บริษัท นครสวรรค์สยามนาโนวา (1985) จำกัด.

²⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำสำคัญ: ปัตติทานมัช, นักศึกษาฝึกงาน, การฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพ, อาชีวศึกษา, สถานประกอบการ SMEs

บทนำ

การฝึกงาน เป็นช่วงเวลาหาประสบการณ์ทำงานที่สถานศึกษาออกแบบหลักสูตรในการจัดส่งนักเรียนนักศึกษาไปยังองค์กรหรือสถานประกอบการเพื่อการฝึกเป็นระยะเวลาจำกัด เพื่อมุ่งได้รับทักษะและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องในสาขาวิชานั้น ๆ โดยที่ผู้ประกอบการหรือนายจ้างได้รับประโยชน์จากตำแหน่งเหล่านี้เพราะมักได้รับสมัครลูกจ้างจากพนักงานฝึกงานที่ดีที่สุดเพราะมีสมรรถภาพที่ทราบกันอยู่แล้ว ฉะนั้นจึงประหยัดเวลาและเงินได้ การรับสมัครพนักงานฝึกงานในนามของกลุ่มสถานประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม หรือ SMEs มีความต่างกันในบางด้านสำหรับวิชาชีพการค้าและงานอาชีวะ ด้วยเหตุที่ไม่มีการวางมาตรฐานและการกำกับดูแล ปัจจุบันสถานศึกษาได้ออกแบบหลักสูตรการเรียนการสอนในสาขาวิชาที่หลากหลายมีการกำหนดชั่วโมงหรือรายวิชาเพื่อการฝึกงานเป็นส่วนหนึ่งในการประเมินผลการสำเร็จการศึกษาอีกด้วย โดยสถานศึกษาจะประสานงานกับสถานประกอบการเพื่อขออนุญาตส่งนักเรียนนักศึกษาเข้าฝึกงานในหน่วยงานและแผนกของสถานประกอบการที่ตรงหรือสอดคล้องกับสาขาวิชาที่เปิดสอนโดยจะเหมาะสมสำหรับนักเรียนนักศึกษาในระดับอาชีวศึกษา ซึ่งวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อเป็นการเติมเต็มทักษะความรู้และเตรียมความพร้อมของนักเรียนนักศึกษาก่อนไปทำงานจริง แต่ในปัจจุบันกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) โดยสำนักงานปลัดกระทรวง อว. (สป.อว.) ได้มีนโยบายส่งเสริมให้จัดการเรียนการสอน แบบ CWIE (Cooperative and Work Integrated Education) คือ หลักสูตรการเรียนการสอนในลักษณะร่วมผลิตระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและสถานประกอบการ (ภาครัฐ เอกชน ชุมชน) เพื่อให้บัณฑิตพร้อมสู่โลกแห่งการทำงานจริงได้ทันที มีสมรรถนะตรงกับความต้องการของตลาดงาน สามารถพัฒนาอาชีพในปัจจุบันและเตรียมพร้อมรองรับตำแหน่งงานในอนาคต กลไกการจัดการเรียนการสอนที่สถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานภายนอก ดำเนินการร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยให้นักศึกษาได้เรียนรู้ในสถาบันอุดมศึกษาควบคู่กับการปฏิบัติงานจริงในหน่วยงานภายนอก (Work-based Learning) ในทุกรูปแบบ ที่ทำให้นักศึกษามีสมรรถนะ ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ ทักษะคิด และค่านิยม และมีคุณลักษณะตรงกับความต้องการของตลาดงาน ที่พร้อมสู่โลกแห่งการทำงานจริง นอกจากนี้ ประโยชน์ของการนำพนักงาน

ฝึกงานเข้าสู่การจ้างงานเต็มเวลา คือ พนักงานฝึกงานจะมีความคุ้นเคยกับบริษัทและตำแหน่งเดิมอยู่แล้ว และโดยทั่วไปแล้วต้องการการฝึกอบรมเพียงเล็กน้อยหรือไม่ต้องการเลย การฝึกงานให้นักศึกษาปัจจุบันสามารถมีส่วนร่วมในสาขาที่ตนเลือกเพื่อรับการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพในอนาคตและเตรียมความพร้อมสำหรับการทำงานเต็มเวลาหลังสำเร็จการศึกษา (สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ, 2551)

ตามหลักพุทธศาสนา มีการทำบุญด้วยกัน 10 วิธี เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ 10 สิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งการทำบุญ 10 ประการ คือ การให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา การอ่อนน้อมถ่อมตน การช่วยขวนขวายทำในกิจที่ชอบ การให้ผู้อื่นมาร่วมทำบุญกับเรา การอนุโมทนาส่วนบุญ การฟังธรรม การแสดงธรรม และการทำความเห็นให้ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งจะเห็นได้ว่า การ “ให้ทาน” เป็นการทำความดีที่ง่าย เป็นรูปธรรมที่สุด และเป็นสิ่งที่ทำได้ไม่ยากก็จะได้รับผลทันตาแล้ว โดยเฉพาะ บัณฑิตทานมัย ผลบุญดังกล่าว จะช่วยให้เราเป็นคนใจกว้าง และปราศจากอคติต่าง ๆ เพราะพร้อมเปิดใจรับผู้อื่น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) เมื่อเชื่อมโยงในประโยชน์จากการรับนักศึกษาฝึกงาน ตามหลักบัณฑิตทานมัย 5 ประการนี้ มีความสำคัญต่อสถานประกอบการโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นสถานประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม หรือ SMEs ที่มีความต้องการบุคลากรหรือพนักงานที่มีความรู้ความสามารถเพื่อจะมาช่วยในการปฏิบัติงานได้เต็มประสิทธิภาพของกำลังการผลิตและบุคลากรมีการพัฒนางาน ซึ่งบุคลากรส่วนหนึ่งที่เป็นแหล่งทรัพยากรบุคคลที่น่าสนใจสำหรับสถานประกอบการ SMEs ก็คือ นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพ หรือ เรียกโดยทั่วไปว่า นักศึกษาฝึกงาน ซึ่งเป็นนักเรียนนักศึกษาจากสถานศึกษาทั้งในระดับอาชีวศึกษา สำหรับสถานประกอบการ SMEs ในจังหวัดนครสวรรค์จะได้รับความสนใจจากนักศึกษาฝึกงานจากสถาบันอาชีวศึกษาที่ได้ป้อนเข้าสู่กระบวนการฝึกงานในสถานประกอบการ SMEs จำนวนมาก วัตถุประสงค์ของบทความนี้มีความต้องการให้สถานประกอบการ SMEs ได้เล็งเห็นความสำคัญของนักศึกษาฝึกงานระดับอาชีวศึกษาที่จะสามารถสร้างคุณประโยชน์ให้กับสถานประกอบการมากกว่าที่จะมองว่าเป็นภาระที่ต้องคอยฝึกนักศึกษาเหล่านั้น รวมทั้งต้องเสียกำลังคนในการต้องฝึกต้องดูแล และอาจรวมถึงต้องเสียค่าใช้จ่ายอีกด้วย ดังนั้น บทความนี้จะชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากนักศึกษาฝึกงานระดับอาชีวศึกษาอย่างมากมายด้วยการบูรณาการหลักธรรมกับการฝึกงานสำหรับนักศึกษาฝึกงานระดับอาชีวศึกษา โดยเริ่มจาก 1) ต้องมีความเข้าใจถึงหลักการจัดการฝึกประสบการณ์

วิชาชีพ หรือฝึกงาน 2) ความเข้าใจในหลักธรรมาภิบาล 3) แนวทางการปฏิบัติของสถานประกอบการในการรับนักศึกษาฝึกงาน และ 4) ประโยชน์ที่ได้รับจากการรับนักศึกษาฝึกงาน

หลักการจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

แนวความคิดหลักในการบูรณาการการฝึกงานในสถานประกอบการ SMEs นั้น บทความนี้ จะให้ความสำคัญต่อการจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพหรือฝึกงานสำหรับนักศึกษาระดับอาชีวศึกษาหรือปัจจุบันมีชื่อเรียกว่า การฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพ ซึ่งสถานประกอบการ SMEs จะรับนักศึกษาฝึกงานจากสถานศึกษาอาชีวศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสถานศึกษาอาชีวศึกษาที่มีความร่วมมือในการจัดการศึกษากับสถานประกอบการสามารถจัดได้ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ การฝึกอาชีพในการศึกษาระบบทวิภาคีและการฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพในการศึกษาในระบบตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) สถานศึกษาอาชีวศึกษาจะจัดให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพตามโครงสร้างหลักสูตรในหมวดวิชาสมรรถนะวิชาชีพ กลุ่มฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพ ซึ่งกำหนดให้ทุกประเภทวิชาและทุกสาขาวิชา ต้องจัดให้ผู้เรียนได้ฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพในสถานประกอบการ แหล่งวิทยาการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐ พร้อมทั้งกำหนดจำนวนชั่วโมงสำหรับรายวิชาฝึกงาน ให้พิจารณาตามเวลาการปฏิบัติงานจริงในสถานประกอบการ แหล่งวิทยาการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐอีกด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) นอกจากนี้ สถานศึกษาอาชีวศึกษาที่ต้องการเพิ่มพูนประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพให้แก่ผู้เรียน สามารถนำรายวิชาที่ตรงหรือสัมพันธ์กับลักษณะงานไปเรียนหรือฝึกในสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐในภาคเรียนที่จัดฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพได้โดยจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้อะไรและการฝึกปฏิบัติงานตามระยะเวลาที่กำหนดในหลักสูตรรายวิชานั้น ๆ

สำหรับวัตถุประสงค์สำคัญในการจัดการฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพของสถานศึกษานั้น ได้แก่ 1) เพื่อให้ผู้เรียนได้เพิ่มทักษะ สร้างเสริมประสบการณ์และพัฒนาวิชาชีพตามสภาพความเป็นจริงในสถานประกอบการและเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ 2) เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงสภาพปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นขณะปฏิบัติงานอย่างมีเหตุผล 3) เพื่อให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ มีระเบียบ วินัย และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) เพื่อให้

เป็นไปตามเกณฑ์การสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรที่สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กำหนด และ 5) เพื่อให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีในการทำงาน มีความภูมิใจในวิชาชีพ สำหรับประโยชน์ที่ได้รับจากการฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพนี้ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. ด้านผู้เรียน ซึ่งจะได้ประโยชน์ ได้แก่ 1) ได้รับความรู้จริงตามสาขาวิชาที่เรียน 2) ได้ฝึกทักษะวิชาชีพและทักษะชีวิต มีความมั่นใจในการปฏิบัติงานมากขึ้น 3) สามารถคิดเป็น ทำเป็น จัดการและแก้ปัญหาได้ 4) มีบุคลิกภาพ เจตคติและกิจนิสัยที่ดีในการทำงานอาชีพ และ 5) มีข้อมูลในการเลือกสายงานเพื่อการประกอบอาชีพ

2 ด้านสถานศึกษา ซึ่งจะได้ประโยชน์ ได้แก่ 1) สามารถผลิตผู้สำเร็จการศึกษาที่มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน 2) เกิดความร่วมมือในการพัฒนาทางวิชาการ พัฒนาหลักสูตร พัฒนางานวิจัย ฯลฯ 3) บุคลากรได้เรียนรู้ระบบการทำงานในสถานประกอบการ และ 4) มีข้อมูลในการแนะแนวการเลือกสายงานเพื่อการประกอบอาชีพแก่ผู้เรียน

3. ด้านสถานประกอบการ ซึ่งจะได้ประโยชน์ ได้แก่ 1) มีส่วนร่วมในการจัดการอาชีวศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพ 2) มีโอกาสในการคัดเลือกบุคลากรที่มีคุณภาพตามความต้องการ โดยไม่ต้องฝึกเพิ่มเติม 3) ครูฝึก ผู้ควบคุมการฝึกได้เพิ่มทักษะในการสอนงาน 4) ได้กำลังคนเพื่อสนับสนุนงานของสถานประกอบการ และ 5) พนักงานมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง

สำหรับแนวความคิดรองในการบูรณาการการฝึกงานในสถานประกอบการ SMEs นั้น คือ การแบ่งบทบาทของ 3 ส่วน คือ สถานประกอบการ สถานศึกษา และผู้เรียน ซึ่งแนวทางการดำเนินการจัดฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพตามหลักสูตรนั้น จะเกิดประสิทธิภาพของการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และบรรลุวัตถุประสงค์ของกิจกรรม จะต้องเกิดจากการประสานความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา สถานประกอบการ และผู้เรียน เพราะเป็นกลไกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ขั้นตอนการทำงาน เทคนิคการทำงาน และการทำงานร่วมกับพนักงานอื่นเสมือนผู้เรียนเป็นพนักงานของสถานประกอบการ ดังนั้น เพื่อให้การฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพเกิดประสิทธิภาพ จึงมีการกำหนดแนวทางการดำเนินการจัดการฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพโดยแบ่งบทบาทหน้าที่ คือ

1. สถานประกอบการมีบทบาทหน้าที่ในการให้การสนับสนุนการฝึกโดยมอบหมายผู้ควบคุมการฝึก และครูฝึก รวมทั้งการวางแผนและจัดทำแผนการฝึกร่วมกับสถานศึกษา จัดกิจกรรมต่าง ๆ ควบคุมติดตามและประเมินผลการฝึก เป็นต้น

2. สถานศึกษา มีบทบาทหน้าที่ในการแต่งตั้งคณะกรรมการและผู้รับผิดชอบในการวางแผน ประสานงาน จัดฝึก นิเทศ และติดตามประเมินผลการฝึกฯ ตลอดปีการศึกษา จัดหาและพิจารณาสถานประกอบการที่เหมาะสม กำหนดคุณสมบัติของผู้เรียน จัดส่งผู้เรียนเข้ารับการฝึกในสถานประกอบการ เป็นต้น

3. ผู้เรียน มีบทบาทและหน้าที่เข้าร่วมกิจกรรมเตรียมความพร้อมก่อนฝึกปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้ควบคุมการฝึกหรือครูฝึก แก้ไขปัญหา เข้าร่วมกิจกรรมตามที่สถานประกอบการกำหนด บันทึกและจัดทำรายงานการปฏิบัติงานหรืองานที่ได้รับมอบหมาย เป็นต้น

สำหรับขั้นตอนการจัดฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพของสถานศึกษา จะประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นเตรียมการ จะเป็นการสร้างความเข้าใจ แต่งตั้งกรรมการผู้รับผิดชอบ ประชุม จัดทำคู่มือ ประสานงานผู้เกี่ยวข้อง และ จัดเตรียมความพร้อมผู้เรียน
2. ขั้นดำเนินการ จะดำเนินการจัดส่งผู้เรียนเข้ารับการฝึก จัดการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลและตัดสินผลการฝึก พร้อมทั้งจัดทำสรุปรายงานผลการฝึก
3. ขั้นประเมิน ตัดสินและสรุปผล จะมีการตรวจสอบเวลาการเข้ารับการฝึก กำหนดเกณฑ์การประเมิน ดำเนินการประเมินผล ตัดสิน อนุมัติ และบันทึกผล

ความเชื่อมโยงและการประสานงานกันที่รับช่วงต่อจากสถานศึกษา คือ หน้าที่รับผิดชอบของสถานประกอบการที่ต้องดำเนินการเมื่อสนใจเข้าร่วมเป็นสถานที่ฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพ มีสิ่งที่จะต้องดำเนินการดังนี้คือ 1) ร่วมกับสถานศึกษาจัดปฐมนิเทศนักเรียน นักศึกษาก่อนเข้ารับการฝึกงาน 2) จัดเจ้าหน้าที่ประสานงานระหว่างสถานประกอบการกับสถานศึกษา 3) จัดให้มีเจ้าหน้าที่ควบคุม ดูแลการฝึกงานให้เป็นไปตามหลักสูตรตามกฎระเบียบ 4) จัดหน่วยหรือสถานที่ที่จะใช้สำหรับฝึกงาน โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับหลักสูตร และประสบการณ์ที่นักเรียน นักศึกษาจะพึงได้รับ 5) จัดให้มีการทดสอบและประเมินการฝึกงานหรือฝึกอาชีพตามความเหมาะสม และ 6) ออกใบรับรองการผ่านงานให้แก่ นักเรียน นักศึกษาที่ผ่านการประเมินผลตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด (วิทยาลัยการชีพอีสองพี่น้อง, 2564) ซึ่งสถานประกอบการเป็นแหล่งวิทยาการที่มีบุคลากรที่มีความรู้ประสบการณ์อยู่แล้วจึงพร้อมที่จะสามารถสนับสนุนสถานประกอบการด้วยการจัดเจ้าหน้าที่ในการประสานงานและจัดพนักงานที่จะเป็นพี่เลี้ยงสำหรับการ

ควบคุม ดูแลการฝึกในสถานที่ฝึกหรือแผนกที่ทำงานจริง ได้เห็นสภาพแวดล้อมจริง ๆ ไม่ต้องปรุงแต่งหรือปรับแต่งใด ๆ ก็ได้ ซึ่งจะเป็นการเสริมประสบการณ์ให้นักเรียนนักศึกษาฝึกอีกลักษณะหนึ่งเพื่อที่นักเรียนนักศึกษาจะได้เตรียมความพร้อมเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วว่าจะพบในประเด็นใดบ้างว่าดีกว่าหรืออาจจะแย่กว่าที่ฝึกก็เป็นไปได้ ระหว่างการฝึกนั้น สถานประกอบการสามารถที่จะจัดกิจกรรมปฐมนิเทศ รวมถึงการจัดอบรมให้ความรู้แก่นักเรียนนักศึกษาฝึกฯ ได้โดยเสมือนเป็นพนักงานคนหนึ่ง

นอกจากนี้ ในช่วงระยะเวลาการฝึกงานของนักเรียน นักศึกษาสถานประกอบการอาจจะให้ประโยชน์แก่นักเรียนนักศึกษาฝึกฯ ได้แก่ 1) ใช้บริการรถรับ-ส่ง เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่หรือพนักงานของสถานประกอบการนั้น 2) ชื้อสินค้าได้ส่วนลดเช่นเดียวกันกับเจ้าหน้าที่หรือพนักงานของสถานประกอบการนั้น 3) ได้รับการรักษาพยาบาลในหน่วยแพทย์ของสถานประกอบการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และ 4) จ่ายค่าเบี้ยเลี้ยงหรือค่าตอบแทนให้แก่ นักเรียน นักศึกษาฝึกงานตามอัตราที่ตกลงกัน ซึ่งในเรื่องนี้จะเป็นในส่วนของสวัสดิการให้กับนักเรียนนักศึกษา โดยสถานประกอบการอาจจะพิจารณาให้ตามที่สถานประกอบการได้จัดเตรียมแก่พนักงานก็ได้ไม่จำเป็นต้องครบทุกเรื่องหรือครบทุกข้อในการจัดสวัสดิการ ซึ่งในบางเรื่องบางประเด็นนั้น จะเฉพาะกับการที่เป็นบุคลากรประจำเท่านั้นก็ได้ โดยจะขึ้นอยู่กับทางสถานประกอบการว่าสามารถที่จะสนับสนุนให้กับนักเรียนนักศึกษาฝึกฯ แต่อย่างไรก็ตาม หากสวัสดิการเล็กน้อย เช่น น้ำดื่ม หรืออาหารกลางวันจัดให้กับพนักงานแล้วด้วยเป็นเรื่องเล็กน้อยสถานประกอบการทุกแห่งก็ได้ให้สวัสดิการกับนักเรียนนักศึกษาด้วยความรักความเอ็นดู โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้การรักษาพยาบาลนั้น ควรเป็นสวัสดิการสำคัญให้กับทุกคนเพราะการปฏิบัติงานสถานประกอบการ SMEs นั้น ส่วนใหญ่จะมีเครื่องจักรกลประกอบ ดังนั้น นอกจากที่จะมีระบบความปลอดภัยที่ดีแล้ว หากเกิดอุบัติเหตุที่ไม่คาดคิดกับนักเรียนนักศึกษาแล้วสถานประกอบการก็ต้องให้การรักษาเช่นเดียวกันสำหรับเบี้ยเลี้ยงหรือค่าตอบแทนนั้น สถานประกอบการบางแห่งอาจจะไม่ต้องจ่ายให้ก็ได้เนื่องด้วยนักเรียนนักศึกษาฝึกนั้นยังไม่มี ความชำนาญระดับการทำงานและอยู่ระหว่างการฝึกงาน ยกเว้น หากการปฏิบัติงานบางอย่างไม่จำเป็นต้องใช้ทักษะขั้นสูงหรือบุคคลทั่วไปสามารถปฏิบัติงานได้ เมื่อต้องทำงานล่วงเวลาก็ควรให้ค่าตอบแทนหรือเบี้ยเลี้ยงแก่นักศึกษาอันเป็นสินน้ำใจและไม่เข้าข่ายการใช้แรงงานที่เกินกว่ากฎหมายกำหนดและให้ความคุ้มครองด้วย

สำหรับเคล็ดลับในการทำให้การรับนักเรียนนักศึกษาเข้ามาฝึกประสบการณ์สมรรถนะ อาชีพหรือโปรแกรมการฝึกงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นนั้น ได้แก่ 1) ให้การต้อนรับนักศึกษาฝึกงานอย่างเป็นทางการ มีการแนะนำนักศึกษาฝึกงานให้รู้จักกับผู้ร่วมงานทุกคน 2) ทำให้แน่ใจว่านักศึกษาฝึกงานมีพี่เลี้ยงที่สามารถพึ่งพาได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการตอบข้อซักถามและสามารถให้คำแนะนำให้กับนักศึกษาฝึกงานได้เป็นอย่างดี 3) กำหนดให้นักศึกษาฝึกงานเป็นส่วนหนึ่งของทีมงาน ให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำงานทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นในการ ประชุมทีมงาน และการร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ 4) ส่งเสริมให้นักศึกษาฝึกงานกล้าที่จะถามคำถาม (เพราะการถามคือวิธีที่ดีที่สุดในการเรียนรู้) 5) มีการตรวจสอบประเมินผลการปฏิบัติงานที่มีมาตรฐานที่ช่วยเสริมสร้างการติชมในเชิงสร้างสรรค์ และ 6) รับฟังในสิ่งที่นักศึกษาฝึกงานกล่าวเกี่ยวกับประสบการณ์ที่พวกเขาได้เรียนรู้ และเพื่อให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ (พัฒนภฤช ธนาจรินทร์, 2558)

จากกรอบความคิดในการบูรณาการการฝึกงานในสถานประกอบการ SMEs โดยเริ่มจากความสำคัญของการจัดการฝึกงาน วัตถุประสงค์ของการฝึกงาน ประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายจะได้รับ การแบ่งบทบาทหน้าที่ และขั้นตอนการจัดฝึก รวมถึงเคล็ดลับในการรับนักศึกษาฝึกงานนั้น ผู้เขียนในฐานะผู้ประกอบการ SMEs แห่งหนึ่งได้นำแนวคิดการนำหลักธรรมมาใช้ในการฝึกงาน และได้นำแนวทางการบริการงานกับพนักงานในองค์กรด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อาทิ พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 และ ศีล 5 นอกจากนี้ที่ตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาฝีมือแรงงานและนักเรียนนักศึกษาให้มีทักษะที่จำเป็นและทักษะที่เพียงพอต่อการทำงาน พร้อมทั้งสามารถเข้าสู่ตลาดแรงงานได้จำนวนมากเป็นกำลังสำคัญให้กับสถานประกอบการ SMEs และธุรกิจต่าง ๆ อีกทั้งผู้เขียนเล็งเห็นประโยชน์ที่ได้รับจากการบทบาทหน้าที่ของ SMEs และการทำประโยชน์เพื่อสังคมโดยการอาศัยประโยชน์ที่รับนักศึกษาฝึกงาน ซึ่งผลจากการที่ได้ดำเนินการแล้วนั้นพบว่ามีความสอดคล้องกับปิตินทานมัยที่บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญในการให้การสงเคราะห์แก่นักเรียนนักศึกษามาฝึกงานให้ความรู้ทักษะด้านการทำงานจริงเพื่อให้เป็นประสบการณ์สำหรับการเสริมในการเรียนและเพื่อการเตรียมการทำงานในอนาคต หรือทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่นด้วยการให้ความรู้เทคนิควิธีหรือการร่วมส่งเสริมการจัดทำโครงการขนาดเล็กในขณะการฝึกงานหรือต่อเนื่องไปสู่การทำโครงการเพื่อการสำเร็จการศึกษาก็ได้ นอกจากนี้ ปิตินทานมัย การให้ส่วนบุญแก่ผู้อื่นนอกจากจะเพื่อตัวเราแล้ว แต่ยังเป็นการให้ความมีส่วนร่วมในการทำความดี หรือให้โอกาสผู้อื่นทำความดี ก็เป็นบุญที่แท้แผ่ความสุขออกไป ให้ความมั่งคั่งทั้งแก่ชีวิตของเราและทั่วสังคมอีกด้วย อีกทั้ง

พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า คนที่ทำบุญด้วยตนกับคนที่ทำบุญด้วยตนแล้วยังชวนคนอื่นมาทำด้วยนั้น คนหลังได้บุญมากกว่า เมื่อให้ส่วนร่วมแก่ผู้อื่นมาทำความดีด้วยกัน บุญกุศลก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้น (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551)

นอกจากนี้ จากผลการวิจัย เรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องปัตติทานมัยในพุทธปรัชญาเถรวาท (พระครูพัฒนมงคล, 2555) พบว่า คำสอนเรื่องปัตติทานมัยในพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง ปฏิบัติการอาการที่แสดงออกโดยการยินดีด้วยการให้ทาน การให้ทานในพระพุทธศาสนา มีสิ่งของที่ให้ การให้วัตถุที่ควรให้ การให้ความรู้ และการให้อภัยแก่คนหรือสัตว์อื่น ซึ่งการให้ความรู้เป็นทาน การให้วิชาการ จะประเภทธรรมทาน อันเป็นการให้ทานระดับสูงที่จะได้รับผลสำเร็จด้านรูปธรรม เรียกว่า สัมปทา 4 ประการ การให้ผู้อื่นมาร่วมทำบุญกับเรา หรือปัตติทานมัย กล่าวคือ ไม่ว่าจะทำบุญอะไร ก็เปิดโอกาสให้คนอื่นได้มาร่วมทำบุญด้วย ไม่ใช่เหนียว หรือกบฏเพราะอยากได้บุญใหญ่ไว้คนเดียว เช่น จะทำบุญสร้างระฆัง ก็ให้คนอื่นได้ร่วมสร้างด้วย ไม่คิดจะทำเพียงคนเดียว เพราะคิดว่าทำบุญระฆัง จะได้กุศลกลายเป็นคนเด่นคนดัง เลยอยากดังเดี่ยว ไม่อยากให้ใครมาร่วมด้วย เป็นต้น นอกจากนี้ การเปิดโอกาสให้คนอื่นมาร่วมทำงาน ร่วมแสดงความคิดเห็น รวมไปถึงการทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ก็ถือเป็นการทำบุญในข้อนี้ด้วย ผลบุญดังกล่าว จะช่วยให้เราเป็นคนใจกว้าง และปราศจากอคติต่าง ๆ เพราะพร้อมเปิดใจรับผู้อื่น

สรุปผล

เริ่มต้นเดิมทีนั้น ผู้ประกอบการได้กำหนดแนวปฏิบัติให้มีการรับนักเรียนนักศึกษาและบัณฑิตเข้าฝึกงานโดยที่ผู้ประกอบการหรือนายจ้างได้รับประโยชน์เพราะจะสามารถเลือกหรือหยิบลูกจ้างจากพนักงานฝึกงานที่มีผลการฝึกที่ดีที่สุดได้และมีสมรรถภาพที่ทราบกันอยู่แล้ว โดยเป็นการประหยัดเวลาและงบประมาณในการฝึกอบรมได้อีกด้วย ปัจจุบันนี้ การจัดการฝึกประสบการณ์วิชาชีพหรือฝึกงานหรือการฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพนี้ โดยสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันจะต้องแสวงหาความร่วมมือในการจัดการศึกษากับสถานประกอบการ แหล่งวิทยาการ รัฐวิสาหกิจ หรือ หน่วยงานรัฐ เพื่อให้ นักเรียนนักศึกษาได้มีโอกาสได้เข้ารับประสบการณ์ในการทำงานก่อนที่จะสำเร็จการศึกษา สถาบันการศึกษาก็มีหน้าที่ในการคัดสรรสถานประกอบการที่เหมาะสมกับหลักวิชาชีพของนักเรียนนักศึกษา และสถานประกอบการก็มีหน้าที่ให้การสนับสนุนแก่สถานประกอบการในการรับนักศึกษาฝึกงานอันเป็นวิวัฒนาการลักษณะหนึ่งตามหลักปัตติทานมัย นอกจากนี้ สิ่ง

สำคัญที่สุดก็คือ เมื่อได้นักศึกษาฝึกงานเข้ามาแล้ว อย่าลืมทำให้เขารู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในทีม แนะนำสิ่งต่าง ๆ ที่เขาจำเป็นต้องเรียนรู้ โดยเฉพาะทักษะด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน รวมทั้งมอบหมายงานที่จะทำให้เขาได้ใช้ความสามารถที่เขามี ไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาศักยภาพและทักษะในการทำงานของเขาด้วย เพื่อที่การฝึกงานของเขาจะไม่เป็นการเสียเวลา และเปลืองทรัพยากรในด้านต่าง ๆ ไปโดยใช่เหตุ (ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย, 2561)

ถึง ณ จุดนี้ ประโยชน์ที่สถานประกอบจะได้จากการรับนักศึกษาเข้าฝึกงาน ทั้ง 5 ข้อ ได้แก่ 1) มีผู้ช่วยคนสำคัญ 2) องค์กรได้รับความรู้ และมุมมองที่แปลกใหม่ 3) พนักงานได้พัฒนาทักษะ 4) องค์กรอาจได้พนักงานประจำที่มีความสามารถ และ 5) การได้นวัตกรรมรองรับ Thailand 4.0 หากมองในอีกประโยชน์อีก 2 ด้าน คือ 1) ผลประโยชน์ด้านธุรกิจ ได้แก่ สามารถพัฒนาบุคลากรให้มีฝีมือ ความรู้ตรงกับความต้องการ รวมถึงสามารถวางแผนกำลังคนอย่างเป็นระบบในระยะยาว และ ได้รับประโยชน์ตามพระราชบัญญัติการส่งเสริมอาชีพ และ 2) ผลประโยชน์ด้านสังคม ได้แก่ การสร้างภาพลักษณ์ที่ดี ประชาสัมพันธ์องค์กรต่อสังคม การสนับสนุนส่งเสริมการศึกษา และการตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นต้น (วิทยาลัยอาชีวศึกษาสุราษฎร์ธานี, 2565) เมื่อให้ความสำคัญกับนักศึกษาฝึกงานอย่างจริงจัง ได้แก่ มอบหมายงานและให้นักศึกษาฝึกงานมีส่วนร่วมกับองค์กร หรือโปรเจกต์ต่าง ๆ อย่างจริงจัง ก็คือ 1) นักเรียนนักศึกษาได้มีโอกาสพัฒนาศักยภาพ และองค์กรเองก็จะได้ไม่เปลืองทรัพยากรต่าง ๆ ไปโดยเปล่าประโยชน์ 2) นักศึกษาฝึกงานสามารถเป็นผู้ช่วยคนสำคัญ ที่ช่วยแบ่งเบาภาระงานของหน่วยงานได้ 3) นักศึกษาฝึกงานอาจให้มุมมอง หรือความรู้ใหม่ ๆ ได้อย่างดีสำหรับการสร้างกิจกรรมหรือนวัตกรรมในสถานประกอบการ 4) การสอนงาน และให้คำแนะนำเรื่องงานแก่นักศึกษาฝึกงานนั้น พนักงานของหน่วยงานจะได้ฝึกฝนทักษะการเป็นผู้นำ และทักษะการสื่อสารไปพร้อมกันด้วย และประการสุดท้าย 5) ถ้านักศึกษาฝึกงานที่รับมามีคุณสมบัติที่เหมาะสมจะทำงานในหน่วยงานแล้ว ก็สามารถเสนอให้นักศึกษาฝึกงานมาทำงานหลังเรียนจบได้ทันที โดยไม่ต้องเสียเวลาหาพนักงานใหม่ และเสี่ยงว่าจะทำงานได้ดีหรือไม่ (บริษัท ทิงค์เน็ต จำกัด, 2564)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเบื้องต้นของสถานประกอบการ SMEs ที่ได้เข้าใจถึงประโยชน์ของสถานประกอบการ SMEs ที่จะได้รับจากการรับนักศึกษาฝึกงานจากสถาบันอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) นั้น โดยเบื้องต้นจะเป็นเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการอาชีวศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพ การมีโอกาสในการคัดเลือกบุคลากรที่มีคุณภาพตามความต้องการโดยไม่ต้องฝากเพิ่มเติม การที่ผู้ควบคุมการฝึกได้เพิ่มทักษะในการสอนงาน การได้กำลังคนเพื่อสนับสนุนงานของสถานประกอบการ และการที่พนักงานมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง แต่เมื่อได้วิเคราะห์ถึงประโยชน์ที่ได้รับตามหลักธรรมปัตติทานมัยแล้ว สถานประกอบการ SMEs จะเป็นการเปิดโอกาสให้คนอื่นมาร่วมทำงาน ร่วมแสดงความคิดเห็น ก็ถือเป็นการทำบุญในข้อนี้ด้วย ผลบุญดังกล่าว จะช่วยให้เราเป็นคนใจกว้าง และปราศจากอคติต่าง ๆ เพราะพร้อมเปิดใจรับผู้อื่น นอกจากนี้ ประโยชน์ที่สถานประกอบจะได้รับการรับนักศึกษาเข้าฝึกงาน ทั้ง 5 ข้อ ได้แก่ 1) มีผู้ช่วยงาน 2) องค์กรได้รับความรู้ และมุมมองที่แปลกใหม่ 3) พนักงานได้พัฒนาทักษะผู้นำ 4) องค์กรได้พนักงานประจำที่มีความสามารถ และ 5) การได้นวัตกรรมรองรับ Thailand 4.0

นอกจากนี้ องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเบื้องต้นของสถานประกอบการที่ได้เข้าใจถึงประโยชน์ของสถานประกอบการที่จะได้รับจากการรับนักศึกษาฝึกงานนั้น โดยเบื้องต้นจะเป็นเรื่อง แต่เมื่อได้วิเคราะห์ถึงประโยชน์ที่ได้รับตามหลักธรรมปัตติทานมัยแล้ว สถานประกอบการ SMEs มีความสนใจที่จะรับนักศึกษาฝึกงานด้วยความเต็มใจยิ่งและมีความสนใจที่สำคัญ ได้แก่ 1) มีความสนใจที่จะติดต่อประสานกับสถานศึกษาเพื่อเข้าร่วมคัดเลือกนักศึกษาฝึกงาน 2) สนใจที่จะศึกษา ร่วมวางแผน และจัดเตรียมความพร้อมก่อนให้เริ่มฝึกงาน 3) สนใจที่จะพัฒนานักศึกษาฝึกงาน 4) สนใจที่จะร่วมการประเมินผลการฝึกงาน และ 5) สนใจที่จะรับนักศึกษาเข้าทำงาน หลังจากสำเร็จการศึกษาแล้ว

เอกสารอ้างอิง

ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย. (2561). *นักศึกษาฝึกงาน พันธุ์เพื่อตัวเล็กที่ช่วยขับเคลื่อนองค์กรมากกว่าที่คิด*. เข้าถึงได้จาก <https://www.powersmethai.com/sme-article/trainee-smes-move/>

- บริษัท ทิงค์เน็ต จำกัด. (2564). *สิ่งที่องค์กรจะได้รับ เมื่อให้ความสำคัญกับนักศึกษาฝึกงานอย่างจริงจัง*. เข้าถึงได้จาก <https://blog.jobthai.com/career-tips/สิ่งที่องค์กรจะได้รับ-เมื่อให้ความสำคัญกับนักศึกษาฝึกงานอย่างจริงจัง/>
- พระครูพัฒนมงคล. (2556). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องปัตติทานมัยในพุทธปรัชญาเถรวาท*. (วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *บุญกิริยาวัตถุ 10 : พจนานุกรมพุทธศาสตร์ พ.ศ. 2546*. เข้าถึงได้จาก https://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=89/
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). *ถ้ารู้จักพระพุทธศาสนาความสุขก็มาทันที*. กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.
- พัฒนาภุช ธนาจรินทร์. (2558). *การฝึกงาน*. เข้าถึงได้จาก <https://adecco.co.th/th/knowledge-center/detail/creating-value-from-internship-programmes>
- วิทยาลัยการชีพสองพี่น้อง. (2564). *คู่มือการการฝึกงานและฝึกประสบการณ์วิชาชีพในสถานประกอบการ*. เข้าถึงได้จาก <http://www.sicec.ac.th/web2562/wp-content/uploads/2021/07/คู่มือการการฝึกงานและฝึกประสบการณ์วิชาชีพ.pdf>
- วิทยาลัยอาชีวศึกษาสุราษฎร์ธานี. (2565). *การจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี*. เข้าถึงได้จาก <https://sites.google.com/a/svc.ac.th/dual-vocational-training/prayochn-thi-nakreiy-naksuksa-di-rab/>
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติการจัดการอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง เรื่องที่ 1 การจัดการอาชีวศึกษา*. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยเทคนิคมีนบุรี.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติการจัดการอาชีวศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพและระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง เรื่องที่ 5 การฝึกประสบการณ์สมรรถนะวิชาชีพและการจัดโครงการพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพ*. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยเทคนิคมีนบุรี.
- สำนักงานมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *แนวปฏิบัติการดำเนินการฝึกงาน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.